

УДК 637.1(477.83):338.43

Аналіз організаційно-економічних умов функціонування виробників молока у Львівській області

Бінерт О.В.

кандидат економічних наук,
в.о. доцента кафедри менеджменту імені професора Є.В. Храпливого
Львівського національного аграрного університету

Зазначено, що ключовою проблемою у забезпеченні сталого розвитку аграрної сфери є пошук шляхів підвищення ефективності функціонування ринку молока та розвитку його організаційно-економічних засад. У статті представлено загальну характеристику молокопродуктового підкомплексу, проаналізовано основні проблеми функціонування молочного скотарства Львівської області. Досліджено динаміку виробництва молока, встановлено основні причини скорочення поголів'я в сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення. Продемонстровано залежність між виробничими витратами з розрахунку на одиницю поголів'я молочного стада і продуктивністю корів у сільськогосподарських підприємствах Львівської області та виявлено, що існує добре виражений прямий зв'язок. З'ясовано, що зі збільшенням виробничих витрат на одну корову на 1 тис. грн надій молока з розрахунку на одиницю поголів'я зростає на 219 кг. Розглянуто динаміку середньорічних надойів на одну корову за категоріями господарств та встановлено, що незважаючи на наявну позитивну тенденцію до зростання надойів молока в динаміці, загалом цей показник достатньо низький. Також досліджено, що у молокопродуктовому підкомплексі є неналежні умови утримання тварин та погані раціони їх годівлі, що пов'язано з нестачею фінансових ресурсів та іншими чинниками.

Ключові слова: виробники молока, молокопродуктовий підкомплекс, молочна сировина, молочне скотарство, продуктивність, господарства населення.

Бинерт О.В. АНАЛИЗ ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ МОЛОКА ВО ЛЬВОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Отмечено, что ключевой проблемой в обеспечении устойчивого развития аграрной сферы является поиск путей повышения эффективности функционирования рынка молока и развития его организационно-экономических основ. В статье представлена общая характеристика подкомплекса молокопродуктов, проанализированы основные проблемы функционирования молочного скотоводства Львовской области. Исследована динамика производства молока, установлены основные причины сокращения поголовья в сельскохозяйственных предприятиях и хозяйствах населения. Продемонстрировано зависимость между производственными затратами в расчете на единицу поголовья молочного стада и продуктивностью коров в сельскохозяйственных предприятиях Львовской области и обнаружено, что существует хорошо выраженная прямая связь. Установлено, что с увеличением производственных затрат на одну корову на 1 тыс. грн надой молока в расчете на единицу поголовья растет на 219 кг. Рассмотрена динамика среднегодовых надоев на одну корову по категориям хозяйств и установлено, что несмотря на имеющуюся положительную тенденцию к росту надоев молока в динамике, в целом этот показатель достаточно низкий. Также исследовано, что в подкомплексе молокопродуктов прослеживаются ненадлежащие условия содержания животных и плохие рационы их кормления, что связано с нехваткой финансовых ресурсов и другими факторами.

Ключевые слова: производители молока, подкомплекс молокопродуктов, молочное сырье, молочное скотоводство, производительность, хозяйства населения.

Binert O.V. Analysis of business conditions of operation milk producers in Lviv region

It is noted that the main problem in ensuring the sustainable development in agriculture is the search for ways to increase the efficiency of the functioning of the milk market and the development of its organizational and economic principles. The article presents the general characteristics of the dairy product subcomplex, analyzes the main problems of dairy cattle breeding in the Lviv region. The dynamics of milk production was investigated, the main reasons for the reduction of livestock in agricultural enterprises and households were determined. The dependence between the production costs per unit of the dairy herd and the productivity of cows in the agricultural enterprises of the Lviv region, and shown it is revealed that there is a well-expressed direct relationship. It was found that with increasing production costs per one cow on 1 thousand UAH, milk yields per unit of livestock increase by 219 kg. The dynamics of average annual doses per cow according to the categories of farms is considered, and it is established that despite the positive tendency towards the growth of milk yield in dynamics, this indicator is rather low. It was also investigated that in the dairy product subcomplex there are inadequate conditions for keeping animals and bad diets of their feeding, due to lack of financial resources and other factors.

Keywords: milk producers, dairy product subcomplex, dairy raw material, dairy cattle breeding, productivity, households.

Постановка проблеми. Реформування організаційно-економічних засад функціонування вітчизняної економіки супроводжувалось низкою деструктивних процесів, які призвели до масштабної кризи в розвитку скотарства та деградації всього молокопродуктового підкомплексу.

Виробництво молока і молочної продукції є не тільки основою забезпечення повноцінного харчування населення, а й істотною складовою аграрного ринку і важливим напрямом забезпечення продовольчої безпеки держави. Тому подолання кризових явищ в аграрному виробництві вимагає вирішення проблем удосконалення організаційно-економічних засад, що забезпечують умови функціонування виробників на окремих товарних ринках, зокрема ринку молока, та поліпшення організаційно-економічних умов функціонування виробників на цьому ринку.

Розвиток організаційно-економічних умов функціонування виробників на ринку молока тісно пов'язаний з удосконаленням економічних зв'язків між різними учасниками цього ринку, конфлікт інтересів яких призвів до занепаду всього молокопродуктового підкомплексу. Пошук шляхів підвищення ефективності функціонування виробників молока та розвиток організаційно-економічних умов для налагодження взаємовигідних економічних відносин у системі «виробництво – переробка молока» у тому числі за допомогою трансформації відносин власності, посилення інтеграційних та кооперативних процесів сприятимуть усуненню причин кризових явищ у розвитку молокопродуктового підкомплексу та створенню можливостей для сільського розвитку загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові аспекти і практичні проблеми розвитку молокопродуктового підкомплексу досліджують у своїх працях В.Г. Андрійчук, П.С. Березівський, Т.В. Божидарнік [1], В.І. Бойко, Ю.Е. Губені, В.І. Душка [2], М.М. Ільчук [3], В.В. Липчук, В.М. Микитюк, Г.В. Черевко [9], О.М. Шпичак, П.Т. Саблук та інші науковці. Їхні дослідження охоплюють проблеми розвитку організаційно-економічних основ ринків, зокрема ринку молока, удосконалення механізмів економічних взаємовідносин між виробниками молока та переробними підприємствами, розвитку інфраструктури ринку молока тощо.

Широкий спектр питань, присвячених якості молока та молокопродукції, відносинам між учасниками ринку молокосировини, висвіт-

лено в працях С.В. Васильчак, Т.Г. Дудара, М.В. Калінчика [3], М.К. Пархомця [4] та багато інших вітчизняних вчених.

Однак незадовільний стан розвитку молочного скотарства, концентрація виробництва молока переважно в господарствах населення вказують на наявність невирішених проблем. Зокрема, існує потреба в обґрунтуванні наукових основ підвищення конкурентоспроможності виробників молока, ефективності функціонування економічних відносин у системі «виробництво – переробка молока».

Формування цілей статті. Мета статті полягає у визначенні організаційно-економічних проблем функціонування виробників молока Львівської області, оскільки виробництво молока зосереджене у господарствах населення та сільськогосподарських підприємствах, а це різні категорії господарств, то й розвиток молоковиробництва в них також відрізняється.

Виклад основного матеріалу дослідження. Молочне скотарство – важлива галузь сільського господарства України, яка має стратегічне значення в контексті забезпечення продовольчої безпеки держави. Молоко належить до числа базових продуктів харчування у раціоні людини, надзвичайно важливих для нормального функціонування людського організму, є джерелом забезпечення незамінних поживних речовин та підвищення імунітету. Зважаючи на це, молоко і молочна продукція традиційно займають вагомий сегмент на ринку сільськогосподарської продукції.

Галузь молочного скотарства завжди була розвиненою в Україні, що пов'язано з традиціями ведення сільського господарства впродовж історії, однак тенденції останніх років щодо функціонування галузі є негативними і характеризують зниження темпів розвитку. На сучасному етапі Львівська область займає одне з перших місць щодо виробництва молока серед областей України (четверте місце у 2014 р. і п'яте місце у 2015 р.). Проте попри наявність вагомого потенціалу та сприятливих передумов розвитку, сучасне молочне скотарство області характеризується тривалим спадом обсягів виробництва молока у всіх категоріях господарств (табл. 1).

У таблиці представлено загальну характеристику молочного скотарства Львівської області за період 2009–2015 рр. Згідно з результатами проведеного аналізу, в області виробляється 5,4% вітчизняного молока, що є вагомим показником у масштабах регіо-

Таблиця 1

Загальна характеристика молочного скотарства Львівської області

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2015 р. до 2009 р., %	2015 р. порівняно з 2009 р., +/-	Серед. значення
Виробництво молока, тис. т	682,5	656,2	629,6	620,7	619,4	601,0	571,2	83,7	x	625,8
Виробництво молока, млн грн (у цінах 2010 р.)	1689,9	1641,7	1575,9	1554,2	1552,4	1507,8	1434,0	84,9	x	1565,1
Частка області у загальному обсязі виробництва молока в Україні, %	5,9	5,8	5,7	5,5	5,4	5,4	5,4	x	-0,5	5,6
Місце області за обсягом виробництва молока	3	3	3	3	3	4	5	x	-	x
Поголів'я корів, тис. гол.	171,7	161,7	155,9	152,4	146,6	136,7	129,7	75,5		150,7
Частка області у загальному поголів'ї корів, %	6,3	6,1	6,0	6,0	5,9	6,0	6,0	x	-0,3	6
Місце області за поголів'ям корів	2	2	2	2	3	4	4	x	-2 п.	x
Виробництво молока на одну особу, кг в рік	267,5	257,6	247,6	244,3	243,9	237,0	225,0	84,1	x	246,1
Середньорічний надій на одну корову, кг	3873	3861	3927	4009	4087	4105	4180	107,9	x	4006
Виробництво молока на 100 га с.-г. угідь, ц	639,7	620,6	596,8	590,0	592,2	581,1	552,8	86,4	x	596,2
Рівень рентабельності виробництва молока і молочних продуктів, %	5,5	15,0	23,6	3,2	15,8	11,0	15,0	+9,5п	x	12,7

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Львівській області [5; 7; 8].

нів України і дає підстави для висновку про досить важливу роль галузі молочного скотарства Львівської області у забезпеченні потреб ринку в молоці і молочних продуктах. Однак щороку питома вага Львівської області у загальному обсязі виробленого молока зменшується.

Як можемо спостерігати, протягом досліджуваного періоду обсяг виробництва молока скорочувався з року в рік. Зокрема, у фізичному вираженні показник 2015 р. зменшився на 16,3% порівняно з 2009 р., а у грошовому – на 15,1%. Зменшувалося також річне виробництво молока в розрахунку на одну особу та на 100 га сільськогосподарських угідь. У кожному з випадків спад становив приблизно 10%.

Позитивну динаміку виявлено щодо показника рівня рентабельності виробництва молока і молочних продуктів, який коливався від надзвичайно низьких значень (3,2% у 2012 р.) до порівняно задовільних (15,8% у 2013 р.) з досягненням рівня 15% у 2015 р.

Суттєве коливання рівня рентабельності виробництва молока навіть за наявності державних дотацій вказує на загрозову ситуацію в молочному скотарстві, за якої державна підтримка є одним із базових механізмів забезпечення функціонування галузі.

Покращання стану галузі за рахунок дотацій є доволі суперечливим поняттям, яке не відображає реальної ситуації в молочному скотарстві. Не прослідковується тенденція, згідно з якою дотування забезпечило б належні темпи розширеного відтворення в молочному скотарстві, – державна допомога дає змогу лише стримувати темпи згортання діяльності суб'єктів господарювання та господарств населення в галузі.

Виробництво молока у Львівській області зосереджене у двох групах господарств: сільськогосподарських підприємствах та господарствах населення. Оскільки це зовсім різні категорії господарств, які мають багато суттєвих відмінностей, то й розвиток молоко-виробництва в них відрізняється. Станом на теперішній час спад виробництва молока відбувається в господарствах населення, обсяги виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах залишаються стабільно низькими (табл. 2).

Так, у 2015 р. порівняно з 2009 р. спад виробництва молока в усіх категоріях господарств склав 111,3 тис. т. Зростання обсягу виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах було досить незначним і ста-

новило 3,6% за досліджуваний період, що не може компенсувати спад на 17,1% у господарствах населення за аналогічний період.

Зважаючи на те, що протягом 2009–2015 рр. частка молока, виробленого у господарствах населення, зберігалася на одному й тому ж рівні, є підстави припускати, що найближчими роками ситуація кардинально не зміниться, якщо не вживатимуться цілеспрямовані заходи реформування галузі молочного скотарства з боку держави.

Таким чином, визначальний вплив на формування виробництва молока й надалі справлятимуть господарства населення. Тому, виходячи з поточних умов, одним з основних напрямів виведення молочного скотарства з кризи, зокрема у Львівській області, бачимо підвищення ефективності молоко-виробництва у господарствах населення.

За досліджуваний період поголів'я корів у господарствах населення суттєво перевищує поголів'я в сільськогосподарських підприємствах. Для запобігання такому розвитку подій необхідно насамперед ідентифікувати основні причини скорочення поголів'я корів та на основі цього виявити джерела покращення ситуації.

Причинами скорочення поголів'я корів у сільськогосподарських підприємствах є:

- 1) висока затратність виробництва;
- 2) зруйнована кормова база;
- 3) відсутність племінної роботи;
- 4) повільна окупність капіталу;
- 5) збитковість виробництва молока протягом тривалого часу;
- 6) загальне руйнування галузі молочного скотарства у сільськогосподарських підприємствах унаслідок непродуманої реформи аграрного сектору.

Аналізуючи сільськогосподарські підприємства за наявністю поголів'я корів, бачимо, що за досліджуваний період кількість підприємств з року в рік зменшується і на початок 2016 р. кількість підприємств, що утримували корів, становить 103, що на 24,9% менше порівняно з 2012 р. (табл. 3).

Статистичне групування сільськогосподарських підприємств за поголів'ям корів молочного стада показало наявність прямого зв'язку між концентрацією поголів'я корів та їх продуктивністю. За офіційними даними, найнижчою собівартість продукції виявилася в тих підприємствах, де надій молока на одну корову найнижчий.

Розрахунки, проведені в табл. 4 вказують на певні проблеми в організації молочного

Таблиця 2

Динаміка виробництва молока у Львівській області

Показник	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2015 р. до 2009 р., %	2015 р. порів. з 2009 р., +/-	Середнє значення
		682,5	656,2	629,6	620,7	619,4	601,0	571,2	83,7	x
Обсяг в-ва, тис. т	-6,7	-3,9	-4,1	-1,4	-0,2	-3,0	-4,9	x	1,8	-3,5
Ланцюговий темп приросту в-ва, %	Усі категорії господарств									
	657,8	633,3	606,5	595,0	593,0	576,1	545,6	82,9	x	601,0
Обсяг в-ва, тис. т	96,4	96,5	96,3	95,9	95,7	95,9	95,5	x	-0,9	95,5
Питома вага у заг. в-ві, %	-7,0	-3,7	-4,2	-1,9	-0,3	-2,8	-5,2	x	1,8	-3,6
Ланцюговий темп приросту в-ва, %	Сільськогосподарські підприємства									
	24,7	22,9	23,1	25,7	26,4	24,9	25,6	103,6	x	24,8
Обсяг в-ва, тис. т	3,6	3,5	3,7	4,1	4,3	4,1	4,5	x	0,9	4,5
Питома вага у заг. в-ві, %	4,2	-7,3	0,9	11,3	2,7	-5,7	2,8	x	-1,4	1,1
Ланцюговий темп приросту в-ва, %										

Джерело: розраховано автором за даними Головного управління статистики у Львівській області [5; 7; 8]

Таблиця 3

Кількість сільськогосподарських підприємств Львівської області за наявністю поголів'я корів, на 1 січня

Показник	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. до 2012 р., %
Утримували корів, усього підприємств	137	135	125	115	103	75,1
У т.ч. з поголів'ям корів, гол.:						
до 5	24	20	15	14	11	45,8
6-29	48	48	46	43	42	87,5
30-99	38	42	39	35	29	76,3
100-199	14	13	14	13	10	71,4
200-499	10	10	8	8	9	90,0
500 і більше	3	2	3	2	2	66,7

Джерело: складено за даними статистичних збірників «Тваринництво України» за відповідні роки [8]

скотарства в досліджуваних підприємствах (табл. 4).

Більш наочну тенденцію залежності між виробничими витратами з розрахунку на одиницю поголів'я молочного стада і продуктивністю корів ілюструє графік (рис. 1).

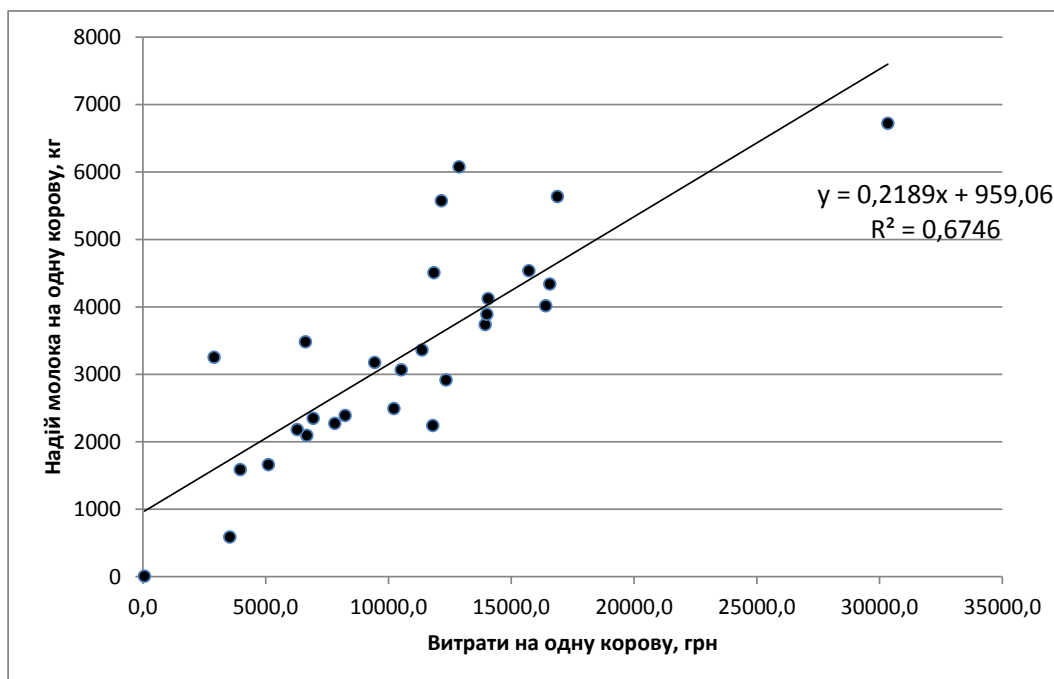
Результати опрацювання даних у розрізі підприємств Львівської області, які звітують за формою № 50-сг свідчать, що між

виробничими витратами з розрахунку на одиницю поголів'я молочного стада і продуктивністю корів існує добре виражений прямий зв'язок.

Він описується формулою

$$Y_x = 0,2189x + 959,06, \quad (1)$$

де Y_x – надій молока на одну корову, кг, x – річні виробничі витрати на одну корову молочного стада, грн.

Рис. 1. Вплив витрат на одиницю поголів'я на продуктивність корів молочного стада у сільськогосподарських підприємствах Львівської області, 2015 р.

Джерело: побудовано автором на основі звітності № 50-сг у сукупності сільськогосподарських підприємств Львівської області, що звітують за цією формою

Таблиця 4

Вплив концентрації поголів'я корів молочного стада на ефективність виробництва молока в сільськогосподарських підприємствах Львівської області, 2015 р.

Показник	Група підприємств за поголів'ям корів молочного стада на початок року, голів				За сукупністю
	до 40	41-100	101-200	201 і більше	
Кількість підприємств	8	7	7	7	29
Середнє поголів'я корів на одне підприємство	24	60	136	408	152
Надій молока на одну корову, наявну на початок року, кг	2595	2886	2966	5044	4285
Витрати на виробництво молока з розрахунку на одну корову, грн	7108	8899	10755	19429	16026
Собівартість 1 ц молока, грн	273,96	308,34	362,56	385,19	373,92
Ціна реалізації 1 ц молока, грн	392,78	390,50	388,41	478,72	458,62
Рівень рентабельності молока, %	3,8	3,8	3,5	18,1	15,0

Джерело: розраховано за даними форми звітності № 50-сг у сукупності сільськогосподарських підприємств Львівської області, що звітують за цією формою.

З'ясовано, що зі збільшенням виробничих витрат на одну корову на 1 тис. грн надій молока з розрахунку на одиницю поголів'я зростає на 219 кг. Коефіцієнт кореляції становить 0,82, що свідчить про тісний зв'язок між досліджуваними ознаками.

Оскільки середня ціна реалізації 1 ц молока сільськогосподарськими підприємствами Львівської області у 2015 р. становила 459 грн, зростання виробничих витрат покривалось підвищенням виручки, тобто було окупним.

Причини скорочення поголів'я корів у господарствах населення трохи відрізняються. Зокрема, як уже було нами зазначено, на цей процес не так сильно вплинуло загальне руйнування молочного скотарства, оскільки виробництво молока та утримання корів було традиційним заняттям для жителів Львівщини. До найбільш вагомих причин скорочення поголів'я у господарствах населення належать:

- 1) трудомісткість галузі;
- 2) складна демографічна ситуація, у тому числі зменшення кількості сільського населення;
- 3) старіння тієї частини сільського населення, яке утримує корів;
- 4) низька рентабельність виробництва, у тому числі за рахунок низької закупівельної ціни на молоко-сировину;
- 5) труднощі здавання молока на молокопереробку;
- 6) нечіткі перспективи розвитку домогосподарств;
- 7) урбанізаційні процеси;
- 8) непрестижність сільськогосподарської праці, зокрема утримання великої рогатої худоби.

Не менш важливою характеристикою розвитку молочного скотарства, яка вказує на

ефективність виробництва молока, як уже було зазначено, є продуктивність корів, яка в економічному аналізі характеризується середньорічним надоєм на одну корову.

Досвід розвинутих країн свідчить, що зростання продуктивності корів є тим резервом, за рахунок якого можна суттєво збільшити виробництво молока, не концентруючись на збільшенні поголів'я. Це актуально, зокрема, і для вітчизняного молочного скотарства, яке з 2016 р. ввійде у стадію рівноправної взаємодії з європейськими конкурентами.

Однак, незважаючи на наявну позитивну тенденцію до зростання середньорічних надоїв молока в динаміці, загалом цей показник достатньо низький (табл. 5).

Примітним є те, що середньорічні надої вищі у господарствах населення – від 7,1 до 33,3% у різні роки, а в цілому спостерігається позитивна тенденція до зростання продуктивності корів.

Однак навіть максимальний із показників – 4199 кг у господарствах населення у 2015 р. – більш ніж у 2,5 рази менший від середнього показника продуктивності в Ізраїлі – країні, в якій абсолютно відсутні сприятливі передумови для розвитку виробництва молока, але яка за рахунок правильної організації молоко-виробництва змогла досягти продуктивності корів понад 11 тис. кг на рік [6].

Продуктивність корів значною мірою залежить від породи тварини, умов її утримання та раціону годівлі. На жаль, в Україні проблеми простежуються за всіма цими показниками. Зокрема, племінна робота практично не ведеться навіть у сільськогосподарських підприємствах, не говорячи вже про господарства населення. Так, закупівля телиць і нетелей високопродуктивних порід є досить дорогою і, зважаючи на складне фінансове становище,

Таблиця 5

Динаміка середньорічних надоїв на одну корову за категоріями господарств у Львівській області

Рік	Усі категорії господарств, кг	Сільськогосподарські підприємства, кг	Господарства населення, кг	Відношення показника госп. нас. до показника с.-г. підпр., %
2009	3873	3111	3909	125,7
2010	3861	2930	3906	133,3
2011	3927	3202	3961	123,7
2012	4009	3635	4026	110,8
2013	4087	3829	4100	107,1
2014	4105	3469	4139	119,3
2015	4180	3799	4199	110,5
2015 р. до 2009 р., %	107,9	122,1	107,4	x

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Львівській області [5; 7; 8]

дуже мало сільськогосподарських підприємств може дозволити собі таке оновлення стада. Також поширеним явищем у вітчизняному молочному скотарстві є неналежні умови утримання тварин та погані раціони їх годівлі, пов'язані знову ж таки з нестачею фінансових ресурсів, зруйнованістю галузі кормовиробництва та іншими чинниками.

Висновки із цього дослідження. Таким чином, розвиток галузі молочного скотарства об'єктивно вимагає підвищення продуктивності тварин. При цьому джерелом такого підвищення повинна виступати реалізація заходів, які дозволяють виробниками молока концентрувати достатній обсяг фінансових ресурсів для проведення племінної роботи, забезпечення збалансованого раціону годівлі тварин, належних умов їх утримання, необхідних ветеринарних заходів тощо.

Вплив заходів макроекономічного регулювання розвитку галузі на сільськогосподарські підприємства за умови їх раціональності та обґрунтованості буде відчутним, однак вплив на галузь у короткотерміновому періоді все одно буде незначним через низьку частку підприємств у виробництві молока, яка не має тенденції до збільшення. Складність полягає

у реалізації впливу цих заходів на господарства населення, що вказує на необхідність трансформації способу організації їхньої виробничої діяльності.

Отже, молочне скотарство Львівської області характеризується нерівномірністю концентрації виробництва молока за типами господарств, згідно з якою більше ніж 9/10 молока виробляється у господарствах населення. Галузь характеризується тривалим скороченням поголів'я корів, причому темпи спадання зростають у динаміці. Середньорічні надой зростають повільними темпами, причому приріст продуктивності корів спостерігається переважно в розрізі господарств населення. Значна питома вага господарств населення як виробників молока, стабільність їх частки у виробництві в динаміці як наслідок ринкового саморегулювання та більша порівняно із сільськогосподарськими підприємствами стійкість до несприятливих економічних умов окреслюють напрями розвитку молочного скотарства. У цьому контексті необхідною є система заходів, спрямована на підвищення ефективності молокопродукції у господарствах населення та трансформацію їх у більш ефективні організаційні форми господарювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Божидарнік Т. В. Розвиток молокопродуктового підкомплексу АПК в умовах глобалізації : теоретико-методологічні та прикладні аспекти : монографія / Т. В. Божидарнік. – Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2011. – 412 с.
2. Душка В. І. Стабільність молокопродуктового підкомплексу АПК – основа продовольчої безпеки країни / В. І. Душка, О. О. Дадак, М. М. Дорош // Науковий вісник ЛНУВМтаБТ імені С. З. Ґжицького : Економічні науки. – 2011. – Т. 13, № 47, ч. 1. – С. 242–248.
3. Економічні напрями ефективного функціонування ринків продукції скотарства / М. М. Ільчук, М. В. Калінчик, М. М. Рудий [та ін.]. – К. : Нічлава, 2009. – 352 с.
4. Пархомець М. К. Наукове забезпечення ефективного розвитку молочного скотарства України (науково-практичні рекомендації) / М. К. Пархомець, О. М. Павленко / за ред. д-ра екон. наук, проф. М. К. Пархомця. – Тернопіль : Економічна думка, 2009. – 41 с.
5. Сільське господарство Львівської області: стат. зб., 2016 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/publ/2015/ZB0420150101.pdf>.
6. Стан ринку молока та молокопродуктів Львівської області у 2014 р.: доповідь. – Львів, 2015. – 30 с.
7. Тваринництво Львівської області : стат. зб. – Львів, 2014. – 124 с.
8. Тваринництво України 2015 : стат. зб. [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – К. : [б. в.], 2016. – 211 с. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
9. Черевко Г. В. Конкурентоспроможність молокопереробних підприємств в умовах членства України в СОТ : монографія / Г. В. Черевко, П. С. Березівський, Д. Г. Черевко. – Львів : Укр. бестселер, 2011. – 168.

REFERENCES:

1. Bozhydarnik T. V. (2011) Rozvytok molokoproduktovoho pidkompleksu APK v umovakh hlobalizatsii : teoretyko-metodolohichni ta prykladni aspekty : monohrafiia. Lutsk : RVV Lutskoho NTU, P. 412 [in Ukrainian]
2. Dushka V. I., Dadak O. O., Dorosh M. M. (2011) Stabilnist molokoproduktovoho pidkompleksu APK – osnova prodovolchoi bezpeky krainy. Naukovyi visnyk LNUVMtaBT imeni S. Z. Gzhytskoho : Ekonomichni nauky. no 47, pp. 242–248 [in Ukrainian]

3. Ilchuk M. M., Kalinchyk M. V., Rudyi M. M. (2009) Ekonomichni napriamy efektyvnoho funktsionuvannia rynkiv produktsii skotarstva. Nichlava, P.352.
4. Parkhomets M. K., Pavlenko O. M. (2009) Naukove zabezpechennia efektyvnoho rozvytku molochnoho skotarstva Ukrainy (naukovo-praktychni rekomendatsii. Ternopil : Ekonomichna dumka, P.41 [in Ukrainian]
5. Silske gospodarstvo Lvivskoi oblasti : stat. zb. 2016 (2014).
6. Stan rynku moloka ta molokoproduktiv Lvivskoi oblasti u 2014 r. (2015) : dopovid. Lviv P. 30.
7. Tvarynnytstvo Lvivskoi oblasti : stat. zb. Lviv(2014). P. 124.
8. Tvarynnytstvo Ukrainy 2015 : stat. zb. [Elektronnyi resurs]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. (2016) P. 211.
9. Cherevko H. V., Berezivskyi P. S., Cherevko D. H. (2011) Konkurentospromozhnist molokopererobnykh pidpriemstv v umovakh chlenstva Ukrainy v SOT : monohrafiia. Lviv. P.168 [in Ukrainian]